

MŰHELY

Kányádi András

Londontól Nagyszebenig. Az álláskereső Casanova

Biztos és kényelmes munkahelyet a tizennyolcadik században sem volt könnyű találni. Különösen akkor, ha előnytelen származással, egyházi pályán kívül próbált meg az ember elhelyezkedni. A velencei Calle della Commedia sikátorában világra jött Giacomo Casanova színészházaspár frigyéből született, ennél fogva egész életén át korlátozott érvényesülési lehetőségekkel szembesült, negyvenen túl pedig egyre gyakoribbá és egyre kétségbeesettebbé váltak létfenntartási erőfeszítései. Bár emlékirataiban gyakran tudósított efféle kísérleteiről, valójában csak levelezéséből derül ki, milyen állhatatosság és mekkora találékonyosság kellett a maga korában az anyagi biztonsághoz. Mint tudjuk, fáradozásait végül siker koronázta: Waldstein gróf könyvtárosaként, viszonylag nyugodt körülmények között fejezhette be életét és főművét. De az is kétségtelen, hogy nem csehországi remeteségre vágyott; sorsát elhibáztoknak, öregkorát pedig, képességeihez mérten, csúfos kudarcnak tartotta.

Négy levelet tárunk most a magyar olvasó elé. Háromnak szerzője, egynek pedig címzettje Casanova. Ezek a levelek más-más helyen (London, Szentpétervár, Velence, illetve Nagyszeben) és különböző időpontban (1763–1785) keletkeztek, de közös bennük a mondanivaló: álláskeresésről van szó. Összeállításunkban három csábító ajánlatot kíméletlen elutasítás követ. Utóbbit fokozottan sajnálhatjuk, hiszen világraszóló esemény lett volna, ha a velencei világutazó Erdélyben végzi be földi pályafutását és vele együtt halhatatlan emlékiratait.

1. Az első levél még a viszonylag fiatal Casanova tollából származik, aki az Ólombörtönből való emlékezetes szökése¹ után törvényen kívülinek számít szülőhazájában. Ártatlanságát nem győzi hangsúlyozni, befolyásos pártfogóinál folyamatosan sürgeti jogi helyzetének jobbulását. A dózsénak címzett írás azzal is számol, hogy már nem a vele szemben kíméletlen Francesco Loredano, illetve az őt követő súlyos beteg Marco Foscarini áll a Serenissima élén, hanem a

Kányádi András (1971) – irodalomtörténész, PhD, egyetemi docens, Institut National des Langues et Civilisations Orientales, Párizs, kanyadia@yahoo.com

¹ 1765. október 31. Az *Emlékiratokon* kívül Casanova ezt a történetet külön könyvben is megírta, sőt az *Histoire de ma fuite des prisons de la République de Venise qu'on appelle les Plombs* (Lipscse, 1787) még életében megjelent. Magyarul Giacomo Casanova: *Szökés az Ólombörtönből*. Szépirodalmi, Bp. 1968. Fordította Zsámboki Zoltán.

nagyvonalú, kifinomult ízlésű Alvise Mocenigo.² Velence gazdasági helyzete ekkor már nem nevezhető rózsásnak, a kormány kétségbeesett erőfeszítéseket tesz fellendítésére, ezt próbálja Giacomo londoni tartózkodása idején megfogalogni. Az országos hanyatlás jelének tekinthető az is, hogy a szökevénynek ajánlólevele van Girolamo Zuccato házába, aki Velence londoni rezidense,³ így hazája törvényei szerint nem fogadhatná a gyapotfestés rejtélyeit ismerő szerencselovagot.

Felvetődik a kérdés: milyen keleti gyapotfestési technikához értett Casanova? Bár nem jutott messzebb Konstantinápolynál, alkímiával sűrűn foglalkozott, s némileg elgondolkodtató, hogy franciaországi lottóalapítási javaslatából származó nyereségét gyapotmanufaktúrába fektette. Van egy olyan feltételezés, mely szerint levele háttérét kétszemélyes vállalkozás képezi.⁴ Egyértelmű válasz híján mindössze annyi kétségtelen, hogy megélhetési forrás reményében sűrűn állt elő gazdasági javaslatokkal: a kurföldi bányákról, valamint a varsói szappanfőzésről is készített tanulmányt. Emellett meglepően fejlett pénzügyi ismeretekkel rendelkezett, s ezt nemcsak a szakzsargon tanúsítja, hanem a más levelekben fellelhető szakirodalmi hivatkozások is.⁵

A levél két jellegzetesen casanovai motívumot tartalmaz. Az egyik a művelődéstörténet iránti vonzalom; ha kevésbé hivatalos a címzett, bizonyára hosszabb fejtegetést olvashatnánk a főncciaikról, esetleg a bíborfestés legendáiról vagy a hindu hagyományokról. Így viszont meg kell elégednünk a röpké „keleti” utalással. A másik sajátosság a látomásszerűség: gyárak sokasága csapódik szárnyaló fantáziájához, aminek nyomán a nyugat-európai piacot hamarosan elárasztja a velencei vörösváson. Vaskos utópisztikus regényében, az *Icosameron*ban,⁶ számtalan hasonló vízió fordul elő.

2. A második levél megírása idején Casanova Szentpéterváron tartózkodik, és még a tél beállta előtt nagy halat szeretne fogni: Orlov gróft, Nagy Katalin kegyencét,⁷ hogy öméltósága kieszközölje számára a hön áhitott cári audienciát. Csillagászati javaslata emlékiratában is szerepel; Casanova arról igyekezett meggyőzni az uralkodót, hogy országa térjen át a Julián-naptárról a Gergely-naptárra, a legtöbb európai állam mintájára. Erre orosz földön csak az első világháború végén került sor, de a késedelem nem feltétlenül Giacomo kudarcra; kétségek merülnek fel már a cárnővel való találkozás hitelességével kapcsolatban is. Elképzelhető, hogy emlékiratainak nagyon szépen megkomponált pétérvári sétajelenete⁸ merő írói fikció, s a felséges asszony

² Alvise IV. Giovanni Mocenigo (1701–1778), Velence utolsó előtti, nőügyéről is elhíresült dózséja.

³ Zuccato 1761–1764 között teljesített diplomáciai szolgálatot Londonban. Casanovát fogadta ugyan, de igen elutasítóan viselkedett vele szemben, és nem volt hajlandó az angol királynak bemutatni.

⁴ Vö. Jean-Claude Hauc: „*A quattro mani*”. *L'Intermédiaire des casanovistes* 2002. Hauc arra hívja fel a figyelmet, hogy a drinápolyi vörös gyapotfestésnél is jobb technológiát fejlesztett ki a montpellier-i születésű François Goudar(d) 1735-ben, Aubenas-ban. Testvére viszont Casanova régi barátja volt, Giacomo a londoni előkelő társaságba Ange Goudar-nak köszönhetően jutott be. Elképzelhető, hogy a regényíróként és ipari kémként egyaránt jeleskedő Ange biztatta fel e levél megírására, busás haszonnal járó üzlet reményében.

⁵ A spanyol királyi tanácsosnak, Pedro Rodriguez de Campomanesnek benyújtott 1768-as gazdaságföldrajzi tervzetében Casanova Josiah Child, a neves tizenhetedik századi közgazdász munkásságára hivatkozik.

⁶ Az *Icosameron* Prágában, 1788-ban jelent meg, francia nyelven. Casanova angol fordításnak tüntette fel, és élete fő művének tekintette. Költséges megjelenítése miatt súlyos adósságokba keveredett.

⁷ Grigorij Orlov (1734–1783) a cárnő egyik leghíresebb kegyence, az orosz gárda parancsnoka, tábornagy. Jelentős szerepet játszott Katalin férje, III. Péter cár félreállításában. Katalintól két gyereke született.

⁸ A pétérvári séta magyarul is olvasható, pl. Kolozsvári Grandpierre Emil remek fordításában. Giacomo Casanova: *Emlékiratok*. Gondolat, Bp. 1960, a „Pétérvárot és Moszkvában” című fejezetben. Az *Historie de ma vie* Laffont kiadásában ez a harmadik kötet, hetedik részének nyolcadik fejezete (jelölése t.3, vol.7, ch.8).

valójában sosem fogadta a kalandort. A velencei mindenestre több fronton próbálkozott: duxi hagyatékából nemcsak a naptárreform mellett érvelő beadvány – az *Istanza di un deputato della repubblica letteraria* –, hanem egy olasz nyelvű költemény is előkerült, *Prosopopea – Ecaterina II, imperatrice di tutte le Russie* címen, melyet szerzője német fordításként tüntet fel.⁹ Ebben ismételtlen a minden oroszok cárnője iránti, levélben már kifejezett, mély hódolata nyilvánul meg.

Giacomo nem kis bátorságról tesz tanúbizonyságot, amikor ismeretlenül fordul a grófhoz, ráadásul ilyen nagy kéréssel, de elejét akarja venni a rendkívül lassú és bizonytalan ceremóniának, ugyanis csak hivatalos udvari bemutatással lehet az uralkodó közelébe férközni. Különösen érzékeny pontnak tűnik a saját nevét fedő homály: ekkorra kialakult kétes hírét igyekeznek-e levelében cáfolni. Vagy csupán a szerény ajánlólevéllel rendelkező kalandor obligát beszédfordulatát használja? Minden retorikai körütekintése ellenére még az sem kizárt, hogy végül nem küldte el fogalmazványát.

Fontos megemlíteni, hogy Orlovot később Livornóban is megkönyékezi; ekkor a gróf által irányított törökellenes balkáni hadjáratához szeretne csatlakozni, cserébe görög tudását és titkári tapasztalatait kínálja fel,¹⁰ de szépreményű tervét személyes ellenségei megfűrják. A valószínűleg elmaradt történelmi találkozást a Casanova élete ihlette fikció pótolja, mely a kalandort és a grófot jó barátokként vagy éppenséggel engesztelhetetlen riválisokként ábrázolja.¹¹

3. A harmadik levélben a hosszú száműzetés után frissen hazatért¹² Casanova óvatossága nyilvánul meg. Állást szeretne, de nincs jó emléke a velencei törvényekről, melyek tiltják a külföldivel való érintkezést; utóbbi vádpontként hozható fel egy esetleges újabb őrizetbevételkor. Az úzusnak megfelelően a Hármak titkárától kér tehát engedélyt, ugyanis a velencei kormány – a Tízek Tanácsa – saját testületéből havonta háromtagú ügyintéző bizottságot nevez ki, mely végrehajtó szervként többek között a perek lebonyolításával foglalkozik. A tanácsnak egyébként négy titkára van, de egyszerre csak egy gyakorolja hivatalát.¹³

A munkaadóról érdemes tudni, hogy II. Frigyes, Hessen-Kassel tartománygrófja,¹⁴ vérbeli felvilágosult uralkodó. A művészetek bőkezű támogatójaként művészeti akadémiát létesít, és megalapítja az egyik első nyilvános európai múzeumot, a kasseli Fridericianumot. Emellett porosz szimpatizáns, valamint – kiváló gazdasági érzékkel – busás hasznot hajtó katonai kontingenst kölcsönöz III. Györgynek, az amerikai szabadságharc leverésén fáradozó angol királynak. Frigyes velencei tapogatózása talán azzal magyarázható, hogy ő az egyetlen katolikus hitre áttért hessen-kasseli uralkodó, így valamelyest a Serenissima jóindulatában is bízhat. Casanova titokzatos és tekintélyes külföldi oltalmazója pedig orosz vagy francia nexust sejtet.

A levél címzettjei alázatos kérésébe nem egyeznek ugyan bele, de nem is utasítják el. Megmarad tehát a létbizonytalanság, így írója anyagi megfontolásból rövidesen kénytelen besúgói megbízatást vállalni. Mint tudjuk, éveken át Antonio Pratolini néven jelent majd a

⁹ Enrico Straub: *Prosopopea Ecaterina II und Istanza von Giacomo Casanova*, Peter Lang, 1993.

¹⁰ Lubomirski hercegnek írott, 1772. június 14-i keltezésű levele alapján a livornói próbálkozás 1770 tavaszán történt.

¹¹ Pl. Joseph Gregor: *Casanova in Petersburg* (1947) és Alexander Lesk: *Die Begegnung mit der Kaiserin* (1937).

¹² Casanova 1774 novemberében tért haza, kegyelmét nem utolsósorban a *Confutazione della Storia del Governo Veneto d'Amelot de la Houssaie* (Lugano, 1769) című, a Velencei Köztársaságot védő munkájának köszönhetette.

¹³ Armand Baschet: *Les archives de Venise: Histoire de la chancellerie secrète*. Plon 1870. A kiadvány online is olvasható.

¹⁴ II. Frigyes (1720–1785) Hessen-Kassel tartománygrófja (*landgraf*). Nagybátyja, I. Frigyes, svéd király volt.

Köztársaságnak,¹⁵ s bár kenyéradóinak többnyire haszontalan és ártalmatlan dolgokról számol be, mindenképpen dicstelen korszak következik életében.

4. Az utolsó levél a sorozatos elutasítások summája. 1783 januárjában Casanova másodszer is száműzetésbe kényszerül, ezúttal patríciust sértő pamfletje miatt, majd Bécsben lát el titkári teendőket a velencei követ, Sebastiano Foscarini szolgálatában. Munkaadója azonban 1784 áprilisában elhalálozik, így Giacomo ismét kenyér nélkül marad, és kénytelen osztrák kapcsolatait mozgósítani. Régi barátja, Domenico Tomiotti de Fabris altábornagy, II. József embere, akit a császár még az előző évi Horea-lázadás idején nevezett ki erdélyi főhadiparancsnoknak. Nem tudni, a fölkelés utórezgései miatt késlekedik-e Fabris a válaszadással vagy hivatala iránt érzett undorából fakadóan, mindenesetre óva inti Casanovát a szerzetességtől és a szerinte fölösleges írástól. Előbbi megjegyzés minden bizonnyal a velencei azon régi szándékára vonatkozik, mely a svájci Einsiedeln kolostorában tett látogatásakor merült fel benne, és amelynek akkoriban elsősorban szerelmi csalódás volt az alapja.¹⁶ A sok írástól való viszolygás viszont bizonyára már a nagy terv, az *Icosameron* megírásának szóló oldalvágás.

Érdeemes felidézni a két barát megismerkedését az igazán nagy mű, az *Életem története* alapján.¹⁷ Ifjúkorukban, a páduai Szent Antal vásáron került rá sor, Fabris ekkor még nem volt Cassano grófja, hanem csak Domenico Tomiotti, közönséges matematika szakos hallgató. Casanova, bár rosszul emlékszik a későbbi altábornagy vezetéknévre (Tognolót ír Tomiotti helyett), igen érdekes eszmefuttatásba bocsátkozik a rosszul hangzó vezetéknévvel kapcsolatban: sikeres karrier érdekében muszáj nevet változtatni. Tognolo (valójában tehát Tomiotti, azaz magyarul Tamáska) tipikus parasztnév, mellyel viselője nem jut messzire; bölcs emberek, miként Voltaire, Melanchton és Metastasio, idejekorán felismerték és sikeresen kiküszöbölték ennek hátrányát. A „Marsot vagy Minervát” választható ifjú végül a háború istenének szavazott bizalmat, és névváltoztatásának köszönhetően futott be, Casanova szerint, jelentős karriert. A rutinos álláskereső életbölcessége igencsak hitelesen és korszerűen hangzik.

Befejezésül még annyit, hogy Fabris levele a szemlélődés mellett tör lándzsát, és az elviselhetetlen bürokráciára hivatkozva kosarazza ki barátja ajánlatát. Casanova megbocsát, emlékirataiban pedig hajdani cimborája halálának némiképp meglepő okát tárja fel. Mivel az elvetélt matematikus Nagyszébenben hunyt el pestisben, a helyszín iránti kegyeletből álljon itt inkább az eredeti, francia idézet: „sans la fièvre pestilentielle qu’il gagna dans ce pays ennemi de la nature, où son august maître l’envoya, on peut croire qu’il vivrait encore, car il n’était pas plus âgé que moi”¹⁸. A zord cseh éghajlat ezek szerint még mindig elviselhetőbb, mint a transzilván.

¹⁵ Ügynökjelentései magyarul: Giovanni Comisso: *Velencei kémek*. Helikon, Bp. 1982.

¹⁶ A kolostorba vonulást a bölcs einsiedelni apát akadályozta meg, aki tizenöt napi gondolkodási idő javasolt a megkeseredett csábítónak. Két hét után Casanova elállt a szándékától. *Histoire de ma vie*, t.2, vol 6, ch. 4.

¹⁷ *Histoire de ma vie*, t. 1, vol 2, chap. X. Domenico Tomiotti de Fabris (1725–1789), Cassano grófja, a Mária Terézia-rend lovagja. Karrierje az osztrák hadseregben ivelt fölfelé, *Generalfeldzeugmeister*; azaz tábornagyként végezte, igencsak rozzant egészségi állapotban. Az *Emlékiratok* hézagos magyar fordításaiából sajnos kimaradt.

¹⁸ *Ibidem* 434. Magyarul pedig: „ha abban az embertelen országban, ahova dicső uralkodója küldte, nem kapja meg a pestist, valószínűleg ma is élne, hiszen nem volt nálam idősebb.”

A Legfenségesebb Velencei Köztársaságnak*London, 1763. november 18.*

Legfenségesebb Herceg!

A keletiek mindig is ismerték a gyapotfestés technikáját, melyre ugyanazt a festőanyagot használják, amelyből a bíbor készül. E művészet fortélyát a föníciaiak hagyták rájuk örökül, és az európaiak ezerféle újítás során sem jöttek rá titkára, jóllehet – igen bölcsen – szakadatlanul kézművesműhelyeik tökéletesítésén fáradoztak.

Európa minden olyan állama, amely kendőre és vörös gyapotszövetre tartott igényt, Indiából kényszerült beszerzésre, s emiatt az Újvilágba valós forgalmi érték kerültek, mely megannyi fém pénzzel tett minket szegényebbé. Kutatásaim, utazásaim és tanulmányaim során rábukkantam a technika nyitjára. Ezt ma szülőhazám rendelkezésére bocsájtom. A keleti gyapotnál is szebb bíborfestést ajánlok, melyet fele áron lehetne forgalmazni. Fizikai vagy kémiai kísérleteket folytató emberek nyilván mindig azzal dicsekednek, hogy másoknál különb felfedezéseket tettek; e gyanú elkerülése érdekében hajlandó vagyok személyes bizonyítékokkal szolgálni Londonban a velencei rezidens, Girolamo Zuccato öméltósága házában, a házigazda jelenlétében. A mintákat öméltósága elküldheti legfenségesebb hercegemnek, szakértői vizsgálat és az összes lehetséges próba elvégzése céljából; ezek a szövet szilárdságát minden kétséget kizáróan igazolni fogják.

Elég a mintát a legerősebb lúggal kezelni, felfőzni és beszappanozni.

Hogy e receptnek köszönhető, hazámnak származó haszon mértékét felbecsüljék, gondoljanak csak arra, hogy tíz soldónyi belső értékből hat lírába kerülő kendőt fognak árulni. A vöröspoztó-gyárak velencei honosításával kevesebb pénz kerül majd külföldre, de nem ez lesz az egyetlen előny.

Kendőt és más hindu vörösvászon terméket előállító gyárakat lehet majd alapítani, termékeinket külföldön is tudjuk árulni, német, spanyol vagy portugál földön; így az a pénz, amely azelőtt kifolyt, befele fog áramlani, az ország számára új nyereségforrást biztosítván.

A műhelyek felállításának megkönnyítésére kész vagyok Velencébe utazni, olyan francia és angol munkások kíséretében, akik mások kiképzését is biztosítják.

Jutalmamra, bárminőt szánna is nekem legfenségesebb hercegem, főúri kegyként tekintek, mely mindig érdemen felüli. Legnagyobb elégtételelem (kegyvesztett, de hű alattvalóként) az lesz, ha hazámat szolgálhatom.

Giacomo Casanova

Orloff gróf úrnak

Szentpétervár, 1765. szeptember

Gróf úr!

Nem részesülvén abban a megtiszteltetésben, hogy Méltóságos Uram megismerjem és nem is találván eddig megfelelő alkalmat erre, ezer bocsánat, amiért magam veszem hozzá a bátorságot, és levelemnek szerzem azt a kiváltságot, hogy rövid időre feltartóztatom.

Mindenkinek az a véleménye, Gróf úr, hogy Ön minden erény birtokában van, legfőképp a jólelkűségnek; engedje meg hát, Méltóságos Uram, hogy jóságában bízva forduljak Önhöz e beadvánnyal.

Szeretném, ha Cár Öfelsége is elolvashná, természetesen csak akkor, ha az Ön véleménye szerint jogosult e nagy kegyre.

Jelen terv tárgya egy csillagászati reform, mely méltó a dicső uralkodó, Második Katalin figyelmére, és arra is érdemes, hogy az Ön közvetítésével kerüljön felséges szemei elé.

Alaposságának és hasznos mondanivalójának köszönhetően reményeim szerint érdeklődésre tarthat számot. Ennek tudatában merek kivitelezhetőségében reménykedni, egy olyan császárnő országlása idején, kinek tehetsége és hatalma csak a világhoz fogható.

Elégedetten távozom, ha a trónus irányából megnyilvánuló legcsekélyebb jel arra enged következtetni, hogy Cár Őfelsége figyelmet szentelt hő buzgalmam apró bizonylatának.

A nevemet burkoló homály eloszlik, ha a minden oroszok nagy cárnője kegyeskedik elhinni: e név viselője kész legutolsó csepp vérént ontani, hogy akár egyetlenegy atommal is gyarapítsa Őfelsége dicsőségét.

Az összes lehető legnagyobb tisztelettel és mély nagybecsüléssel maradok, uraságod, stb.
Giacomo Casanova

A Hármak titkárának

Velence, 1774. december 18.

Tekintetes uram, hön tisztelt mester!

Jelenlegi helyzetem arra kényszerít, hogy olyan foglalkozást találjak, mely lehetővé teszi, hogy hátralévő életemet imádott szülővárosomban nyugodt körülmények között éljem le. Itt a kedvezőnek tűnő alkalom, de nincs bátorságom sem megragadni, sem egyedül döntést hozni a Legfelsőbb Törvényszék kegyes beleegyezése nélkül, melynek nemrégiben tapasztaltam meg könnyөрületességét. Hessen-Kassel méltóságos tartománygrófja helyi magánügynököt szeretne érdekképviselőté és itáliai levelezésének intézésére. Egy igen nagy tiszteletben álló külföldi úr – ki jóságos oltalmazóm – csillantotta meg előttem ezt a javadalmazással járó, kis álláslehetőséget.

Nincs vagyonom, és e munka kevés hasznot hajtana, gyarló képességeim és élemedett korom miatt. Bár a német hercegeknek sok ügynöke található városunkban, és ezzel a feladattal a tartománygróf úr mást is megbízhat, úgy érzem, lépést sem tehetek Kegyelmes uraim beleegyezése nélkül, mivel nincs számomra nagyobb dicsőség, mint jogos uralkodóm, a Legfenségesebb Köztársaság nagyra becsült törvényeitől való teljes függés. Őkegyelmessége legalázatosabb és leghívebb szolgálója,

Giacomo Casanova.

Casanova de Seingalt úrnak, Bécsbe

Nagyszében, 1785. június 10.

Mélyen tisztelt uram, Giacomo Casanova mester!

Három egymásután írott becses levelére válaszolok, különös tekintettel a május harmincegyedikéi keltezésűre, mely mindhárom közül a legfontosabb. Sajnálattal értesültem betegségeről, és válaszom jeléül utasítottam ügyintézőmet, Peer urat, küldjön Önnek számlarendező írást. Örömmel hallom, hogy komolyan elkezdett az emberi nyomorúságon töprengeni.

Hiába vágyik rá, nem a ruha teszi a szerzetest, több kell ahhoz; a mi életkorunkban már nem az a feladatunk, hogy sokat írjunk, hanem az, hogy magunkba szálljunk, és felkészüljünk a halálra. A mostani hadjárat végén feltett szándékom a világtól és minden nyűgtől visszavonulni. Ha továbbra is megtart emlékezetében, közel kerülhetünk egymáshoz, közösen ehetünk, ihatunk, együtt tűnődhetünk és alhatunk. Ebből megérti: nincs szükségem titkárra, irodámban

tizennyolc van belőlük, és elpusztítanak azzal, hogy mindenfélét el kell olvasnom és alá kell írnom. Megköszönöm hát minden ebbéli kedves ajánlatát.

Hogy van az ifjú grófnő? Ha találkozik vele, adja át jókívánságaim, bár kissé hűtlennek gondolom. Igazságosnak kell lennünk.

Maradok hódolatteljes, alázatos és odaadó szolgája,

Fabris.

From London to Sibiu. Casanova, the Place-Hunter

Keywords: Giacomo Casanova, career options, letters

Giacomo Casanova has faced his entire life a limited range of career options, and in his forties, increasingly frantic efforts made in order for subsistence grew in number. This paper presents four letters (in Hungarian translation), three written by him and one addressed for him. These letters originate from different places (London, Saint Petersburg, Venice and Sibiu/Nagyszeben), written at different dates (between 1763–1785), but they all share one common element: they seek to find employment. In our selection of four letters, three contain a very tempting offer, followed by cruel refuse. The latter is all the more regretful taken into consideration that it would have been an impressive fact if the Venetian traveler had ended his life and his everlasting memoirs in Transylvania.